

Skötselplan för naturreservatet Ehrendal Norra

Foto: Peter Lantz

Beskrivning av naturreservatet

Översikt

Naturreservatets yta är 74,1 hektar och det ligger i den södra delen av Gnesta kommun, mellan Ehrendal och Hårbyskogens naturreservat. Området är ett småkuperat skogsområde med en del hållmarker, några sumpskogsområden och ett par kraftiga branter. Den dominerande skogstypen i området är tallskog och barrblandskog.

Uppgifter om naturtyper, arter och bevarandevärden

Uppskattade arealer (hektar) av naturtyper*:

- Skogsmark	73,1, varav 67,6 produktiv
Tallskog	18,4
Granskog	6,9
Barrblandskog	25,1
Barrsumpskog	0,7
Lövblandad barrskog	10,7
Triviallövskog	1,3
Ädellövskog	1,2
Triviallövskog med ädellövinslag	1,4
Lövsumpskog	0,1
Ungskog inklusive hyggen	1,9
Sumpskogsimpediment	0,2
Övriga skogsimpediment	5,3
- Övriga naturtyper	
Våtmark	0,3
Öppen mark	0,6
Sjöar och vattendrag	0,1
TOTALT	74,1

* Arealer enligt KNAS (Kontinuerlig naturtypskartering av skyddad natur)

Prioriterade bevarandevärden

- Naturtyper	- Tallskog
- Strukturer (landskapselement)	- Död ved, äldre tallar
- Växt- och djursamhällen	- Kryptogamflora, fågel- och insektsfauna
- Arter	- Brandgynnade arter knutna till äldre tallar

Naturgeografiska förhållanden

Ehrendal Norra är ett kuperat och omväxlande område med hållmarker, terrängsvackor, branter och sumpskogsområden. Ehrendal Norra, och det i norr angränsande naturreservatet Hårbyskogen (bildat 2007), har till stor del liknande natur och förutsättningar vad gäller

skötsel och utveckling av naturvärden, varför de tillsammans bildar ett för Södermanland relativt stort skyddat barrträdsdominerat skogsområde.

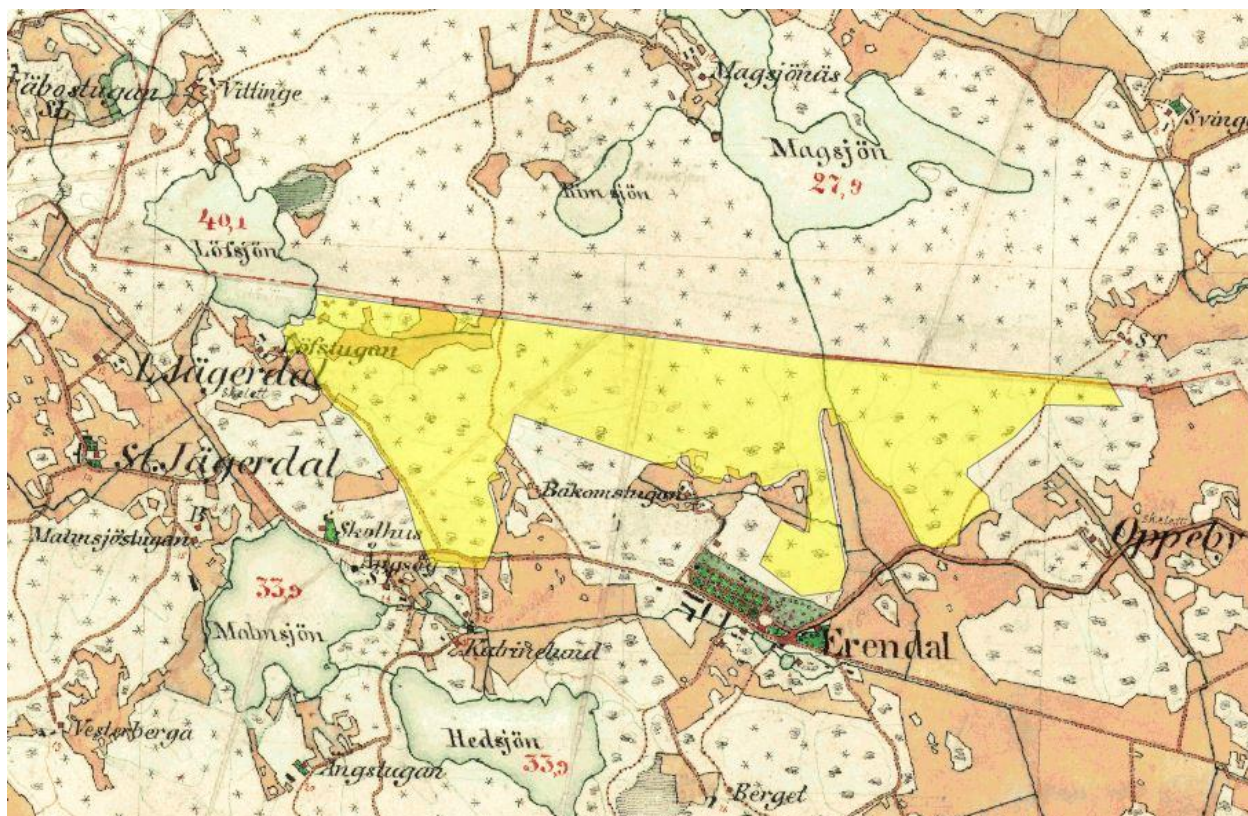
Historisk och nuvarande markanvändning

Åtminstone från medeltiden och framåt har mark brukats för odling genom gårdarna Bölja, Hårby, Oppeby samt Säby. Säby och Oppeby har förmodligen haft en förhistorisk föregångare vilket indikeras av förekomsten av enstaka stensättningar, en hägnad och ett gravfält. Ett soldattorp och ett vanligt torp uppfördes under Oppeby på 1700-talet. Norr om Ehrendal etablerades torpet Bergaholm, eller Bakomstugan som den även kallats under 1800-talet. Vid åkermarken öster om Ehrendal finns en kallkälla kallad Surbrunnen som givit namn till åkergårdet och bäcken. Västerut vid Lövsjön (tidigare stavat Löfsjön) ligger Lövsstugan. En del av den äldre åkermarken kring Lövsstugan ingår i reservatet. Ett mindre gravfält i sydost om reservatet vittnar om att det även funnits bebyggelse i närområdet även under förhistorisk tid.

Fram till 1600-talet var området kring Ehrendal en mer eller mindre öde skogsmark, trots att den närliggande sjön Sillen varit en viktig färd- och transportväg under lång tid. Det var först under senare delen av 1600-talet som situationen förändrades. Då etablerade Jesper Elieson ett bruk med masugnar vid sjön Stortröns utlopp i Likstammen. Brukets avlägsna belägenhet, bristen på vattenkraft och malm samt svåra kommunikationer gjorde dock att när bruket 1685 fick privilegium på kanontillverkning insåg man att bruket måste flyttas. De rätta förutsättningarna fanns på närbelägna Sågartorp, där ett stort bruk med kanongjuteri etablerades. Kanonerna fick gott rykte och användes mycket av den svenska försvarsmakten. 1695 adlades Jesper Elieson och fick namnet Ehrencreutz. Han döpte då om Sågartorp till Ehrendal. Jesper Ehrencreutz, som ligger begravnen i Frustuna kyrka, kan betraktas som en av traktens mest framgångsrika företagare.

Kanontillverkningen krävde enorma mängder ved. Det kan därför antas att det inte fanns mycket skog kvar i trakten runt Ehrendal under kanonepoken. Förmodligen uppfördes stora kolmilor i närområdet för att tillverka kol som bränsle till bruket. 1803 lades kanontillverkningen ner. I och med Sveriges fred med Finland 1809 upphörde försvarsmaktens beställningar av kanoner helt. Markerna började således återbeskogas. De äldsta skogarna kring Ehrendal är omkring 200 år och har nu i vissa områden antagit naturskogskaraktär. Sedan kanonepoken tog slut har skogen i Ehrendal Norra främst nyttjats av intilliggande gårdar för utmarksbete och extensiv plockhuggning, men under de senaste femtio åren har större delen av området undantagits från skogsbruksåtgärder. Den senaste avverkningen/gallringen gjordes omkring 2010 i en mindre del av det område som nu skyddas som naturreservat.

Efter järn- och kanonepoken har det bedrivits en brokig skara verksamheter i Ehrendal. Till exempel fanns det en rävfarm 1923 - 1942, ett sågverk drivet av ångmaskin, skola fram till 1947, ett exklusivt gästhem och så har det bedrivits gösodling i dammar. Nils Kalmér, som ägde Ehrendals gård 1913 - 1921, letade och hittade en del guld inom ägorna.

Figur 1. Naturreservatet Ehrendal Norra markerat på den gamla Häradskartan.

Biologiska bevarandevärden

Delar av reservatet fungerar säkerligen som en viktig refug för den starka tjäderpopulationen i det närliggande Vargmossarnas naturreservat. Tjädern är en viktig signalart för barrskogar med stora naturvärden, särskilt i södra Sverige. Tjäderns livscykel kräver varierande livsmiljöer. Därför är det angeläget att i Ehrendal Norra bibehålla gammal tallskog med högstubbar, kjolgranar, blåbärsris, rotvältor, myrmark med tuvull och gransumpskog där kycklingarna kan livnära sig på insekter de första veckorna i livet.

Med tanke på förekomsten av tallevande insekter, till exempel raggbock, i närliggande områden är sannolikheten stor att det finns raggbock även i Ehrendal Norra. Med rätt skötselåtgärder har Ehrendal Norra därför stor potential att hysa och långsiktigt bevara ett bestånd av raggbock och andra insekter knutna till äldre barrskog.

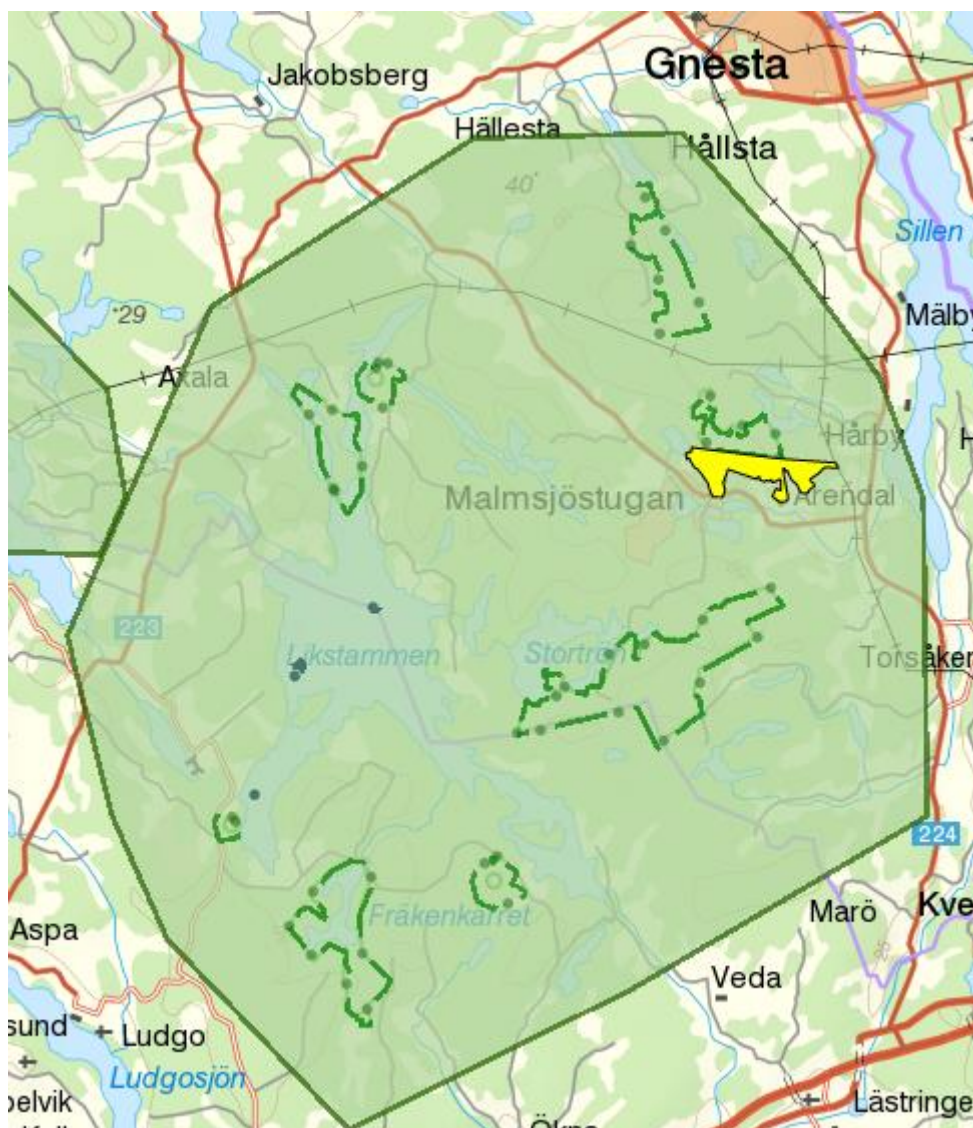
Det finns en del äldre aspar, mindre partier med hasselsnår och enstaka äldre ekar. På grund av rådande betestryck från klövvilt är dock återväxten av löv dålig.

De naturvårdsarter¹ som påträffats i området fram till och med 2018 redovisas i tabell 1. En intressant art är koppartaggsvamp (*Sarcodon lundellii*). Den räknas som sårbar (VU) i senaste rödlistan² 2015 och omfattas av Åtgärdsprogram för bevarande av rödlistade fjälltaggsvampar. Koppartaggsvamp, som indikerar³ miljöer med höga naturvärden, förekommer inte i yngre skog.

¹ Ett samlingsbegrepp för arter som behöver uppmärksammas inom naturvärden.

² Rödlistan är en bedömning över arters risk att dö ut och kan ses som en barometer på arternas tillstånd i Sverige.

³ I Artfakta presenteras ArtDatabankens information om svenska arter på ett samlat sätt. Faktauppgifterna omfattar allt från arters namn och släktskap till deras kännetecken, utbredning och ekologi.

Figur 2. Den skogliga värdestrakten sydväst om Gnesta centralort. Ehrendal Norra är det gula området och de grönstreckade områdena är befintliga naturreservat.

Artnoteringar

I tabell 1 listas ett antal naturvårdsarter som observerats i området fram till 2019.

Tabell 1. Rödlistade arter, signalarter, ÅGP-arter (åtgärdsprogram för hotade arter), Natura 2000 arter samt fridlysta arter som registrerats i objektet. Notera att tabellen bygger på inventeringarna som finns i källförteckningen, samt Länsstyrelsens egna inventeringar i samband med reservatsbildningen. Rödlistekategori följer Gärdenfors, U. (ed.) 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken, SLU. NT = nära hotad, VU = sårbar, EN = starkt hotad, CR = Akut hotad, S = signalart enligt Skogsstyrelsen, fridlysta arter, äng- och betesmarksarter.

Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Rödlistad/ S/ÅGP /fridlyst/Äo B/M
Kärlväxter		
Blåsippa	<i>Hepatica nobilis</i>	F/S
Svart trolldruva	<i>Actaea spicata</i>	S
Skogslind	<i>Tilia cordata</i>	S
Ormbär	<i>Paris quadrifolia</i>	S
Vättersos	<i>Lathraea squamaria</i>	S

2019-12-16

511-4105-2017

Mossor		
Fällmossa	<i>Antitrichia curtipendula</i>	S
Grön sköldmossa	<i>Buxbaumia viridis</i>	F/S
Guldlockmossa	<i>Homalothecium sericeum</i>	S
Krushättemossa	<i>Ulota crispa</i>	S
Långfliksmossa	<i>Nowellia curvifolia</i>	S
Stubbspretmossa	<i>Herzogiella seligeri</i>	S
Lavar		
Gammelgranslav	<i>Levanactis abietina</i>	
Fåglar		
Kungsfågel	<i>Regulus regulus</i>	VU
Gröngöling	<i>Picus viridis</i>	NT
Spillkråka	<i>Dryocopus martius</i>	NT
Svampar		
Barrviolspindling	<i>Cortinarius harcynicus</i>	NT/S
Blå taggsvamp	<i>Hydnellum caeruleum</i>	NT/S
Dofttaggsvamp	<i>Hydnellum suaveolens</i>	NT/S
Dropptaggsvamp	<i>Hydnellum ferrugineum</i>	S
Fjällig taggsvamp s. str.	<i>Sarcodon imbricatus s. str.</i>	S
Gul fingersvamp	<i>Ramaria flava s.lat.</i>	S
Kandelabersvamp	<i>Artomyces pyxidatus</i>	NT/S
Koppartaggsvamp	<i>Sarcodon lundellii</i>	VU/S/ÅGP
Kremlevaxskivling	<i>Hygrophorus russula</i>	NT/S
Luddticka	<i>Onnia tomentosa</i>	S
Motaggsvamp	<i>Sarcodon squamosus</i>	NT/S
Skarp dropptaggsvamp	<i>Hydnellum peckii</i>	S
Stor aspticka	<i>Phellinus populicola</i>	NT/S
Svart taggsvamp	<i>Phellodon niger</i>	NT/S
Svartvit taggsvamp	<i>Phellodon connatus</i>	NT/S
Talltaggsvamp	<i>Bankera fuligineoalba</i>	NT
Tallticka	<i>Phellinus pini</i>	NT/S
Zontaggsvamp	<i>Hydnellum conrescens</i>	S
Vedticka	<i>Phellinus viticola</i>	S
Insekter		
Bronsjon	<i>Callidium coriaceum</i>	S
Vågbandad barkbock	<i>Semanotus undatus</i>	S

Geovetenskapliga/hydrologiska värden

Berggrunden består främst av sura intrusivbergarter såsom granit, granodiorit och monzonit. Jordtäcket utgörs till största del av berg i dagen med partier av bland annat sandig morän och lera i svackorna. Så är det till exempel vid Surbrunnsrännan.

Innan den nordvästra delen av området dikades ur, var det lågt liggande området ner mot Lövsjön uppdämt. Under en period mellan första och andra världskriget odlades det till och med fisk (karp och regnbåge) i den damm som fanns där. I skötselplanen föreslås att hydrologin ska återställas i detta område så att ett våtmarksområde skapas i reservatets nordvästra del. Särskild prövning enligt gällande lagstiftning ska då genomföras.

Kulturhistoriska värden

Inga kända forn- eller kulturlämningar finns i området.

2019-12-16

511-4105-2017

Värden för friluftsliv

Det är inte svårt att ta sig till reservatet. I kombination med närliggande skogsområden utgör Ehrendal Norra ett värdefullt strövområde, i huvudsak för boende i närområdet, men sannolikt kommer även externa besökare söka sig dit för bland annat bär- och svampplockning. Besökare kan i Ehrendal Norra uppleva skog som till stor del inte synligt påverkats av moderna skogsbruksmetoder. Det finns inga vägar eller tydliga stigar inom naturreservatet. Efter genomförda naturvårdsbränningar kan ett besök vara av intresse för den som vill besöka en brandpåverkad skog, och se de särskilda arter som gynnas av detta.

Slitage och störningskänslighet

Länsstyrelsen bedömer att det inte finns någon risk för att slitage från besökare ska påverka naturreservatet negativt.

Plan för områdets skötsel

Övergripande mål

Syftet med naturreservatet är att bevara och utveckla den biologiska mångfalden i en gammal barrblandskog.

Naturreservatet är indelat i skötselområden som utgår från de bevarandemål och de skötselåtgärder som ska utföras för respektive område.

För karta över skötselområden och informationstavlor, se bilaga 2.1.

Skötselområden med bevarandemål och åtgärder

Generella riktlinjer och åtgärder för hela reservatet:

- Ta bort ädelgran.
- Då området är potentiellt viktigt för tjäder är det viktigt att bevara och utveckla de skogliga kvalitéer som tjäderns livscykel kräver.
- Åtgärder som gynnar arter knutna till äldre tallskog ska utföras. Det handlar om naturvårdsbränning eller brandliknande åtgärder för att ge störning.
- Frihuggning av äldre värdefulla träd.
- Återställande av hydrologi. Efter provning enligt gällande lagstiftning.
- Artspecifika åtgärder för att gynna tallinsekter.
- Skogsbete.

Åtgärder för arter och naturtyper som omfattas av åtgärdsprogram, fastställda av Naturvårdsverket och/ eller Havs- och Vattenmyndigheten, ska utföras i enlighet med programmet då det berör området, i den utsträckning det är förenligt med skötselplanen.

Vid skötselåtgärder ska eventuella forn- och kulturlämningar särskilt beaktas. Röjning, gallring och avverkning kräver inte tillstånd enligt kulturmiljölagen under förutsättning att den sker på ett sådant sätt att lämningarna inte skadas eller förändras. Det innebär till exempel att:

2019-12-16

511-4105-2017

- Eventuell körning med skogsmaskin ska ske på tjälad mark eller under sådana väderförhållanden att markskador inte uppstår.
- Enskilda lämningar får inte köras över eller belamras med ris.
- Träd ska fällas ut från lämningen för att undvika släpskador.
- Forn- och kulturlämningar ska grovrensas på kvistar och annat skogsavfall.

Bränders släckning

Ur naturvårdssynpunkt är det angeläget att skogen får utvecklas så nära det naturliga som möjligt och att brandkontinuitet om möjligt bibehålls. Om brand skulle uppstå inom reservatet ska brandbekämpningen ha som målsättning att skydda skogen utanför reservatet. Brandbekämpning inom reservatet ska ske med för miljön så skonsamma metoder som möjligt.

Skötselområde 1: Barr- och lövblandskog (ca 4,7 ha)

Beskrivning

En kuperad del av reservatet där det förutom gran och tall finns en hel del hassel, asp och några större ekar. Inom området närmast Ehrendal finns det gott om ädelgran.

Bevarandemål

Lövträd såsom hassel, asp och ek dominerar området. Det finns ingen ädelgran.

Skötselåtgärder

Borttagande av ädelgran så snart som möjligt och därefter vid behov. För att hindra att yngre lövträd betas ner kan det bli aktuellt att hägna in vissa lövbestånd periodvis.

Skötselområde 2: Sumpskogsområde (ca 8,9 ha)

Beskrivning

Ett lågt liggande område som en gång i tiden varit uppdämt och använt för fiskodling. Nu är det utdikad och det växer gott om unga lövträd inom området. Detta område kan på ett relativt enkelt sätt utvecklas till ett mindre våtmarksområde.

Bevarandemål

Ett våtmarksområde med döende träd blir en lämplig biotop för till exempel hackspettar. I våtmarken utvecklas diverse limniska värden.

Skötselåtgärder

Genom att dämna upp diket ner mot Lövsjön skapas ett av topografin avgränsat våtmarksområde. Detta kräver en prövning enligt rådande miljölagstiftning. I den norra delen av området finns en del yngre tallskog. Där är det lämpligt att genomföra naturvårdsbränning eller brandliknande åtgärder.

Skötselområde 3: Tallskog med naturvårdande skötsel (ca 60,5 ha)

Beskrivning

Detta är naturreservatets största skötselområde. Området är småkuperat och består främst av gles tallskog på mager hällmark. Mellan hällmarkerna finns några mindre myrmarker och fläckvis förekommer strukturer i form av död ved eller äldre träd. Områdets största

naturvärden finns i den sydvästra delen (fig. 3) och i norr utmed gränsen mot Hårbyskogens naturreservat. Den södra delen av området domineras av yngre tallskog.

Bevarandemål

Brandpräglad tallskog med solbelysta luckor och tallskogens värden. Död ved i form av stående träd och lågor i olika nedbrytningsstadier förekommer rikligt. Andelen lövträd ökar. Arter knutna till brandpräglad tallskog finns i området.

Skötselåtgärder

Tallens ekologi ska vara vägledande för skötseln av hela området och naturvårdsbränning prioriteras därför som åtgärd i hela eller delar av området. Naturvårdsbränning ska om möjligt genomföras inom 10 år efter att reservatet bildats. Naturvårdsbränning ska sedan upprepas i lämpliga intervall och synkroniseras med övriga naturvårdsbränningar inom denna värdestrakt (figur 2) så att brand regelbundet återkommer i närområdet. Hur naturvårdsbränningarna i detalj ska genomföras kommer att beskrivas i en separat bränningsplan som utarbetas inför bränning. Äldre granar, refugiemiljöer och lövträd med naturvärden, exempelvis bohål, skyddas i möjligaste mån vid brand. Där naturvårdsbränning inte går att genomföra ska åtgärder för att skapa luckor och död ved utföras. Frihuggning av stora träd bör genomföras. Borttagande av ädelgran ska ske så snart som möjligt och därefter vid behov.

Figur 3. En låga i den sydvästra delen av skötselområde 3.

Friluftsliv

Beskrivning

Området är lätt att nå, antingen med bil eller med allmänna färdmedel så som buss. En informationstavla kommer att sättas upp i anslutning till reservatsgränsen. I övrigt kommer några egentliga anordningar för friluftslivet inte iordningställas.

Bevarandemål

Gränsmarkeringen för området är i gott skick. Information om reservatet ges genom

2019-12-16

511-4105-2017

informationstavla i anslutning till reservatet och via Länsstyrelsens digitala informationskanaler.

Skötselåtgärder

Utmärkning och underhåll av naturreservatets gränser. Uppsättning och underhåll av en informationsskylt. Informationen hålls aktuell på Länsstyrelsens digitala informationskanaler.

Jakt

Jakten är inte reglerad i reservatsbeslutet.

Byggnader och tomtmark

Inom reservatet finns inga byggnader eller någon tomtmark.

Vägar

I överenskommelsen om intrångsersättning från 2018 framgår vilka vägar som får nyttjas i samband med tillsyn och förvaltning av reservatet. Dessa vägar är markerade på skötselplanekartan (bilaga 2.1).

Observera att vägen norrut på västra sidan av Surbrunnen och den korta vägen i nordostlig riktning öster om Surbrunnen inte är några egentliga vägar utan att betrakta som möjliga färdvägar att nyttja med mindre fordon efter samråd med markägaren och den som för tillfället bedriver jordbruksverksamhet.

UPPFÖLJNING

Uppföljning av skötselåtgärder

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av genomförda skötselåtgärder sker i slutet på varje år, de år då åtgärder genomförts. Uppföljningen ska sedan ligga till grund för eventuell omprövning av skötselplanen.

Uppföljning av bevarandemål

I samband med naturreservatets skötsel ska en uppföljningsplan med målindikatorer för de olika bevarandemålen tas fram. Uppföljningen av bevarandemål sker i enlighet med instruktioner från Naturvårdsverket.

Kostnader och finansiering

Skötselåtgärder och uppföljning bekostas av förvaltaren (Länsstyrelsen) med finansiering från Naturvårdsverkets anslag för skötsel av skyddad natur.

2019-12-16

511-4105-2017

Sammanfattning och prioritering av skötselåtgärder

Denna tabell utgör underlag för förvaltaren vid planering av åtgärder inom naturreservatet Ehrendal Norra.

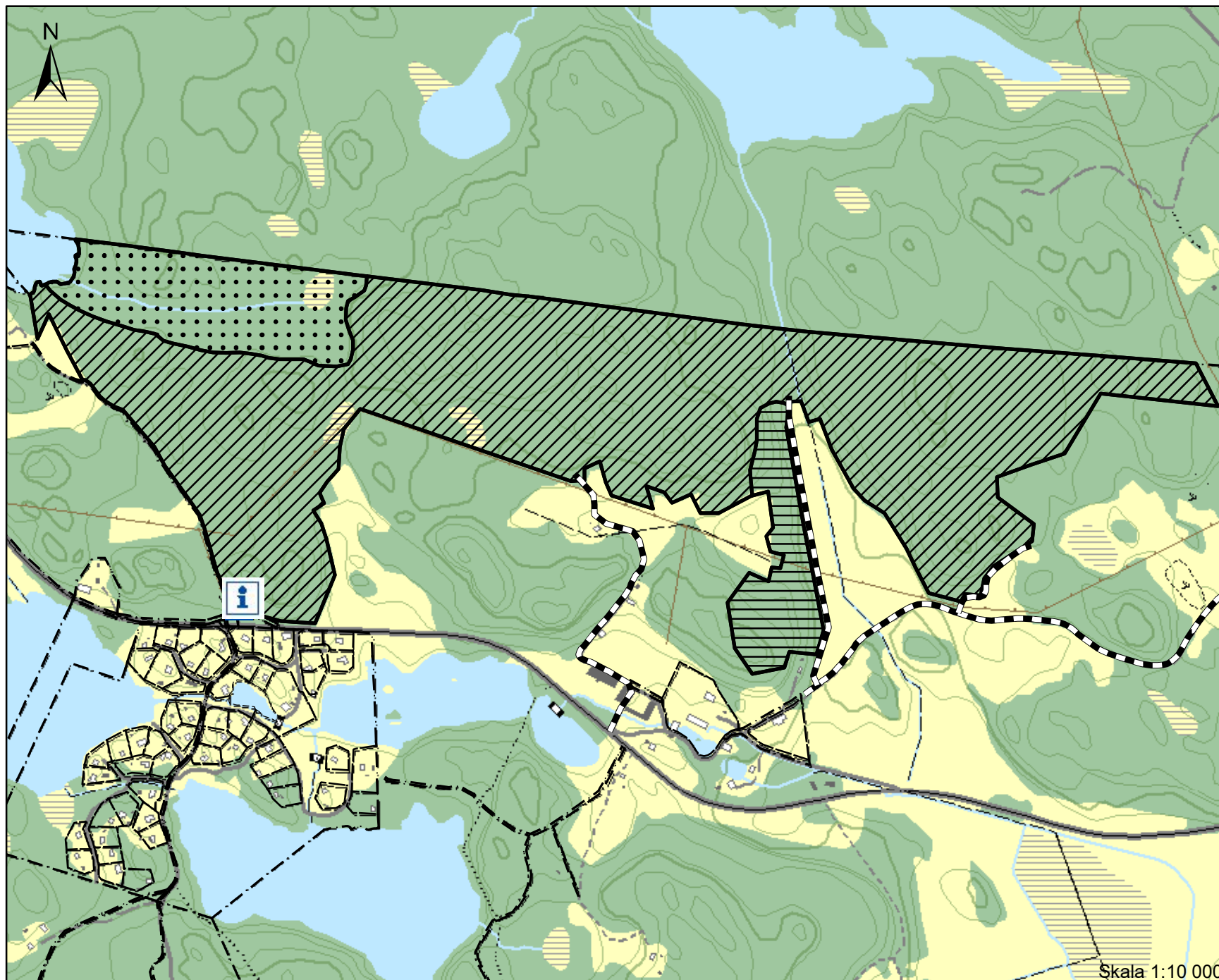
Skötselåtgärd	Tidpunkt	Plats	Prioritet
Gränsmarkeringar	Snarast, sedan underhåll vid behov	Reservatets gränser	1
Informationsskylt	Inom fem år	Se skötselplanekarta, bilaga 2.1	1
Borttagande av ädelgran	Snarast, sedan vid behov	Främst i skötselområde 3 men även i resten av reservatet.	1
Naturvårdsbränning eller åtgärder som ger liknande effekter som brand	Inom tio år och därefter med lämpligt intervall	Skötselområde 2	2
Åtgärder för att tillföra död ved	Inom fem år och därefter med lämpligt intervall	Hela reservatet	2
Uppföljning av skötselåtgärder	Efter åtgärd	Hela reservatet	3
Uppföljning av bevarandemål	Vart 6/12/24:e år	Hela reservatet	3

Källförteckning

Ahnlund, H. 2016. *Uppföljning år 2016 av lokaler där naturvårdshuggningar för raggbock genomförts 2007 - 2009*. Artfakta.artdatabanken.se
 Artportalen.se
 Gärdenfors, U. (ed.) 2015. *Rödlistade arter i Sverige 2015*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
 Lantmäteriet. 2016. *Fastighetsutredning naturreservatet Ehrendal Norra*.
 Länsstyrelsen i Södermanlands län. 2007. *Skötselplan för Hårbyskogens naturreservat*.
 Naturvårdsverket. 2014. *Åtgärdsprogram för skalbaggar på äldre död tallved 2014 - 2018*. Rapport 6629.
 Naturvårdsverket. 2014. *Åtgärdsprogram för skalbaggar på nyligen död tall 2014 - 2018*. Rapport 6599.
 Naturvårdsverket. 2006. *Åtgärdsprogram för bevarande av rödlistade fjälltaggvampar 2006 – 2010*. Rapport 5609.
 Norström, A. 2018. *Muntlig information om Ehrendals historia*.
 Skogsstyrelsen. 1993. *Nyckelbiotopsinventering*.
 Skogsstyrelsen. 1990 - 1998. *Sumpskogsinventering*.
 Sveriges Geologiska undersökning, 2016. *Jordartskartan*. Digital utgåva.
 Sveriges Geologiska undersökning, 2016. *Berggrundskartan*. Digital utgåva.
 Wahlén, L. 2004. *Fågelinventering Vargmossarna/Ehrendal 2004*.
 Wikars, L., 2002. *Vedinsekter och andra insekter i sex skogsområden i norra Södermanlands län*. Uppdrag, Länsstyrelsen i Södermanland.

Bilagor

2.1. Skötselplanekarta

Skötselplanekarta

Bilaga 2.1

Länsstyrelsens beslut
om naturreservatet
Ehrendal Norra
Dnr 511-4105-2017,
2019-12-16

- Nyttjanderätt vägar
- Informationstavla
- 1. Barr- och lövblandskog
- 2. Sumpskog
- 3. Tallskog
- Naturreservat

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Länsstyrelsen Södermanland
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Skala 1:10 000